

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
ved W. Christiansen, Chr. Stenz og Inger Bjørn Svensson

INDHOLD :

Lis Neumann:
Håndarbejder fortæller historie

H. V. Gregersen:
Da prinsen af Noer besøgte de nordvestlige egne
af Sønderjylland

Inger Bjørn Svensson:
Åbenrå-maleren Jes Jessen

Troels Fink:
Landboforeningen for Flensborg og Omegn
gennem hundrede år

Anders Feilberg Jørgensen:
Grenzfriedenshefte

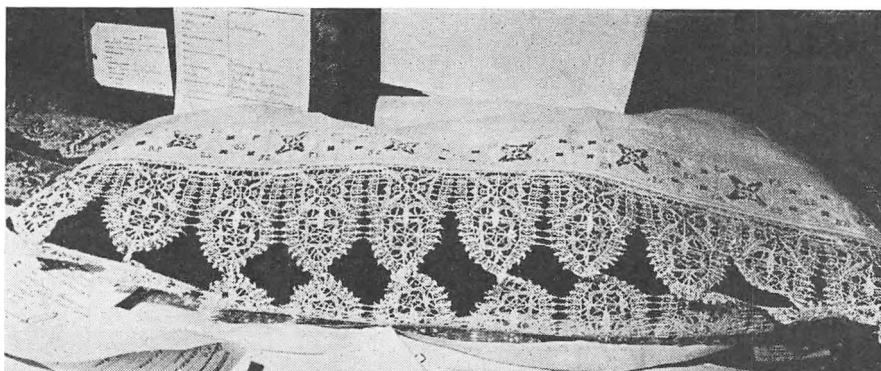
Jens Holdt:
Et rimbrev fra Frisland til Dybbøl præstegård i året 1819

Claus Bjørn:
Sønderjysk historieforskning 1966

Chr. Stenz:
Om Erik Scavenius

Chr. Bøgh:
Af Alslev gamle skolekrønike

Mange gamle håndarbejder er langt ældre, end de nuværende ejere forestiller sig. Et af Haderslev-udstillingens fornemste stykker var denne »kristenpude«, hvis alder således blev opgivet til ca. 100 år af udstilleren, mens museumsinspektør Hanne Frøsig mente, at 300 år ville være mere korrekt.

En »kristenpude«, som man lagde dåbsbarnet på, var som regel forsynet med smukt håndarbejde i den lukkede overkant, som det også kan ses på gamle pudevær. Sjældent er udsmykningen dog så fornem som her, hvor puden foruden en pragtfuld Christian IV knipling er forsynet med en bred baldyring.

Til orientering for mandlige læsere skal det oplyses, at baldyring er en særlig form for håndarbejde. Mens Johan Huidtfeldts håndbog for lokalhistorikere ikke kender ordet, giver Molbechs danske ordbog fra 1833 en definition, som sikkert ligger den populære opfattelse af ordet nær: » – udsye med silke, guld ell. sølvtråd, perler o. desl. – – Hos nogle ældre forfattere findes i stedet for dette ord: bordyrer«. Men denne beskrivelse af middelalderlige møers og fruers fingervirke korrigeres i Lis Jacobsens store danske ordbog: »Baldyring er en poetisk eller forældet betegnelse for broderi«. Baldyring er en form for hedebosyning, hvor kædestingene lidt efter lidt er forsvundet, så der mellem store kniplingssyede grunde kun findes blade og blomster i fladsyning.

Håndarbejder fortæller historie

Med henblik på en senere landsdelsudstilling har »Danmarks folkelige broderier« indbudt ejere af ældre og yngre håndarbejdere til en række lokaludstillinger i Sønderjylland (i Løgumkloster, Rødding, Åbenrå, Agerskov, Haderslev, Vester Sottrup og Augustenborg). Fredag den 11. februar var det Haderslevs tur, og fru Lis Neumann, Haderslev, bragte følgende indtryk med hjem fra udstillingen:

Siden 1954 har foreningen »Danmarks folkelige broderier« holdt en række lokale udstillinger af gamle håndarbejder i privat eje og herfra samlet det bedste i store landsdelsudstillinger.

Formålet er at udvide kendskabet til de gamle arbejder, og fra afholdte udstillinger foreligger blandt andet tre lysbilledserier, mens en fjerde er påtænkt efter en planlagt landsdelsudstilling i Sønderjylland.

For tiden afholdes lokaludstillinger over hele landsdelen, og en enestående interesse viser sig i deres store besøgstal.

Fra Nationalmuseet besøges udstillingerne af museumsinspektørerne Ellen Andersen og Hanne Frøsig, der foruden at medvirke ved arbejdernes bedømmelse, indsamler kildemateriale til videre forskning af de kulturhistoriske værdier.

Denne smukke beiderwandvævning fra Ejsbølgård er vævet i grønt og hvidt af Georg Jensen, Kolding, omkring 1930. Han, der tilhører en gammel væverfamilie fra Vonsild, har – som man gjorde det i de gamle vævninger – anvendt både hør og uld, både hørvindinger og uldvindinger, en teknik, der har givet navn til det særdige arbejde, idet beiderwand måske er afledt af beiderlei want = to slags klæde (Johs. Hvidtfeldt: Håndbog for Lokalhistorikere).

De allerede afholdte udstillinger viser typiske egnspræg. I de sønderjyske ser man tydeligt traditionspåvirkning og præg af velstand i sammenligning med f. eks. de sjællandske, der er mere almueprægede. Men også i Sønderjylland er der forskel, idet de østlige egne er prægede af vævninger og de vestlige af de fine tønderkniplinger.

Den lige afholdte lokaludstilling i Haderslev var en oplevelse for de mange, der så den. Arrangørerne fortjener ros for den fornemme udstilling af de ca. 1100 indsamlede arbejder.

Som i Åbenrå var det her vævningerne, der rigest karakteriserede egnen. De fandtes i stort tal mellem broderier og kniplinger, hækledede og strikkede arbejder, harmonisk afbrudt af dragter og nakkehuer, hårsmykker og gamle arbejder i kobber, tin eller træ.

Fra udstillingens vævninger må fremhæves de for landsdelen karakteristiske beiderwandvævninger, der brugtes som sengeomhæng. Flere havde

Vore dages kunstbroderi er en efterligning af dette håndarbejde, der blev udstillet fra »Lægeboligen i Hopttrup«. Det stammer fra Wedellsborg, Vestfyn, og fantasisblomsternes klare og fint afstemte farver i det jacobianske broderi er forbausende velbevarede. Nu er arbejdet syet sammen af flere mindre stykker til et større, men oprindeligt har det antagelig været brugt som sengeombælg.

det kendte motiv fra indtoget i Jerusalem. Af ikke mindre interesse var de gamle flosævninger, der sås i køretæpper, agehynder og lignende.

Olmerdugsvævede bolstre fandtes stærkt varierede og i stor mængde, smukt arrangeret i en høj opredning som i »Prinsessen på ærten«. Men det håndvævede sengelinned var lige så rigt repræsenteret, og det samme gjaldt dækketøj og håndklæder vævet i damask eller drejl.

Fire rødtungede hyldeborter fra 1850 vidnede i deres broderede indskrift om linnedskabets betydning:

»I dette Skab jeg gemmer tro,
hvad Moder kjær mig gav så fro.
Og når jeg ser mit hvide Lin,
jeg tænker på kjær Moder min«.

Af de smukke pudevår havde enkelte en alder af ca. 300 år. Et eksempel var en »kristenpude« med baldyring og Christian IV kniplinger. Fra 1700 sås et pudevår med barok hvidsøm, en syningsart der side om side med tylsbroderierne gjorde sig stærkt gældende i mange også langt senere arbejder.

Et afsnit for sig var de mange navneklude, der stærkt prægede udstillingen. En del var af anselig alder, de fleste yngre, men ikke uden interesse,

idet man i dem fandt de ældres motiver, der viser, hvor traditionsbundet man var. Også på dækketøjet anvendtes disse motiver, og det er morsomt at se, at enkelte går igen i forskellige egne af landet. Et slesvigsk motiv findes fra samme periode på Amager, en medvirkende årsag til, at Hanne Frøsig gerne så sine undersøgelser udvidede til også at omfatte Sydslesvig.

Som noget særligt for Haderslev-udstillingen må nævnes de smukke tylsarbejder fra brødreneheden i Christiansfeld, ligesom to alterduge fra Vedsted var i særklasse. Enkelte islæt fra andre egne mødte man også, det fornemste i et arbejde fra 1600-tallet. Arbejdet stammede fra Wedellsborg og har antagelig været et sengeførhæng. Det viste et jakobiansk broderi i smukke, klare farver.

Udstillingens blikfang var de mange smukke kjoler i brokade eller uld, alle så velbevarede, at man skulle tro, de forsøgte at skjule deres virkelige alder som de evadøtre, der i sin tid havde båret dem.

For nutidens mennesker virker den enestående flid og akkuratesse, der kendetegner de gamle arbejder, ganske overvældende. Usædvanligt er det at måle fliden i meter, men man fristedes til det ved at betragte et lille kuriosum, en strikket prøveklud med ikke færre end 96 forskellige mønstre. Arbejdet var vel 6 cm bredt, men det havde en længde af 3,50 m.

Et par strikkede håndklæder bar den oplysning, at de var ca. 70 år gamle og stammede fra gården Bukholm i Halk. De var strikket af hør, der var avlet og spundet på gården, men konen, der strikkede dem, havde også strikkepindene i gang, når hun gik sin tur til Haderslev.

★

I de gamle arbejder er der et rigt materiale for den, der har øje for smukke motiver. Her kan der hentes inspiration til nye mønstre, hvis man ikke foretrækker at kopiere de gamle. At dette kan lade sig gøre med endog særdeles smukt resultat ses ofte, og udstillingen viste endog en kopi af en beiderwandvævning med det gamle motiv fra skabelsen.

Et udmærket grundlag for videre studier af Tønderkniplinger fandt man i en kniplebog fra omkring århundredskiftet. Den indeholdt en mængde prøver og har sikkert tilhørt en kniplingskræmmer, da hver prøve var forsynet med artsbetegnelse.

Længe kunne man gå på udstillingen og stadig finde nyt. Langs væggene hang dekorative franske sjaler, den gamle rok snurrede foran nye udgaver af gamle folkedragter, fortid og nutid mødtes i generationers arv, synd at publikum kun én dag havde adgang til denne rigdom.

Borgmester Peter Olesen sagde i sin åbningstale: »Gennem disse arbejder er det kvinden, der huskes, mens manden tit og ofte er gået i glemmebogen«. Her er det altså kvinderne, der gennem deres frembringelser skriver historien.

Må dette betænkes i den arv, vi overlader efterslægten. *Lis Neumann*

Da Prinsen af Noer besøgte de nordvestlige egne af Sønderjylland

Helt let har det ikke været at få overlegne, fyrstelige besøgende og selvfølende bønder til at respektere hinanden ude på vestkysten i midten af forrige århundrede. Seminarielektor H. V. Gregersen har fundet et snurrligt eksempel herpå i et privatbrev og i en artikel i »Fædrelandet« fra 1845, som han citerer.

Som statholder i Slesvig og Holsten 1842–46 kom Prinsen af Noer i dansk bevidsthed til at stå som en af vort fædrelands værste fjender. Han fik derfor en alt anden end blid modtagelse, da han i september 1844 dukkede op i Ribe i Christian VIIIs følge.

Pastor Hans Vilhelm Schøler i Vodder har i et brev til Carl Ploug fra 1844 14/9 givet en skildring af ripensernes optræden ved den lejlighed:

»I Aftes, da Statholderen traadte ud af sit Logis for at stige i Vognen, raabte de hosstaaende Ripensere: »Pereat [d.e. ned med] den tyske Statholder, leve gamle Danmark!«

Heelt igjennem Gaden hørte man fra forskellige Kanter »Pereat« og Piben, og ligesom kan kjørte ud af Byen gennem en Ære[s]port, hvorover to korslagte Dannebrogspaner vaiede, lød endnu et skingrende »Pereat den tyske Statholder, pereat Grev Geert!«

Det var da ikke så sært, at statholderen ikke ønskede at gense den gamle søstad i Vesterhavets nærhed, da Christian VIII året efter besøgte de samme egne og byer. I »Fædrelandet« for 1845 30/8 findes efterstående omtale af rundrejsen, dateret 17. august. Det hedder her bl. a.:

»Samme Aften, som Kongen holdt sit Indtog i Ribe, holdt Hs. Durchlaughtighed, vor allernaadigste Statholder, sit Indtog i Lygumkloster, hvor Apotheker Hansen, Hovedet for det sleswigholsteinske Parti der, havde gjort Alt for at tilveiebringe en glimrende Illumination for »den elskede Fyrste«. Skjøndt Flere for godt Naboskabs Skyld adlød hans paaatrængende Opfordring, blev Illuminationen dog ingenlunde almindelig, uagtet det Rygte udspreddes, at *deres* Vinduer skulde slaaes ind, der ikke havde illumineret.

Statholderen havde forresten det Uheld, at Vognen væltede med ham

paa Veien til Lygumkloster, men han kom heldigvis ikke til Skade derved. Hvorfor samme høie Person iaar ikke kom til Ribe, derom haves forskjellige Meninger. Den egentlige Grund er vel at søge i den der herskende Stemning. Nu kunde vel en Herre med personligt Mod og i Statholderens Stilling have ment, at han burde trodse disse Kjøbstadmænd, men jeg kan dog ikke andet end rose ham for ved sin Bortebleven ikke at have givet Anledning til Uordener.

Det maa alligevel nok have været hans første Bestemmelse at komme til Ribe, eftersom der var beordret Bønder med Heste til at afhente ham der, men der kom i betimelig Tid Stafet til vedkommende Ridefoged, at Forspandshestene kun behøvede at møde i Hømlund, en Mils Vei udenfor Byen, hvor Statholderen tog sit Logis i en Høstak.«

Såvidt omtalen af Prinsen af Noers færd. En episode, der indtraf i Christian VIIIs allernærmeste nærhed, fortalte imidlertid de tilstedeværende, at ligesom den jævne sønderjyske bonde ikke havde noget tilovers for statholderen, lod han sig heller ikke meget sige af de høje herrer i Kongens omgivelser. Det hedder nemlig videre i »Fædrelandet«s beretning:

»Da Kongen og hans Suite ved Linnetskov fik friske Heste forspændte, forefaldt et Optrin, der vakte almindelig Uvillie blandt Bønderne, og som vel fortjener at blive bekjendt til Advarsel for Fremtiden.

Sandemand I. Appel fra Rangstrup fik her Ordre til at kjøre for Staldmester v. Haxthausen; men da han havde spændt sine Heste for Vognen og sat sig paa Bukken, gjorde denne ham begribeligt, at der skulde hans Kudsk og Tjener sidde, da han selv vilde sidde alene, og at Appel maatte see, hvorledes han kom til Lygumkloster, et Stykke Vei af 2 á 3 Mile. I. Appel blev ganske forundret over saadan uventet Tiltale og nølede med at stige ned af Vognen, da han meente, at han selv kunde have Lov til at kjøre sine Heste, som han leverede gratis, men Hr. Haxthausen blev heftig og stødte ham ned af Bukken, saa Hatten faldt af Manden. Da Sagen havde naaet den Yderlighed, spændte I. Appel sine Heste fra for at ride hjem, men blev dog forhindret heri af mellemkommende Øvrighedspersoner, der søgte at mægle Forlig og beordrede en Vogn til at kjøre i Ægt med I. Appel til Lygumkloster.

Ved en saadan Adfærd kunne de høie Herrer i Kongens Følge let bevirke, at Bønderne blive borte med deres Heste, naar man en anden Gang ønsker Forspand. Tages der Hensyn til det ikke ringe Offer, Bønderne yde ved at kjøre for Kongen og hans Følge i den travleste Høhøst, da hvert Par Heste om Dagen koster 6 á 8 Rbd., saa er det vistnok ikke meer end billigt, at de gjøre Fordring paa et behandles med Humanitet.«

H. V. Gregersen

Åbenrå-maleren Jes Jessen

Der ligger et stort forskningsarbejde bag den udstilling af Åbenrå-maleren Jes Jessens arbejder, som Byhistorisk Forening for Åbenrå vil arrangere i påsken 1967. Det er mag. art. Hanne Poulsen, København, som har vurderet det foreliggende materiale og fundet meget nyt frem, og i en samtale med Inger Bjørn Svensson fortæller hun om sine overraskende resultater.

Mag. art fru Hanne Poulsen har fået et universitetsstipendium til studium af malede møbler i Sønderjylland. Hun er en af de fem, der har taget magisterkonferens i materiel folkekultur efter den nye studieordning, der kom i 1960. Magistre i materiel folkekultur interesserer sig for håndgribelige ting, vi har arvet efter vore forfædre. Modsætningen til den ene side er arkæologerne, der interesserer sig for endnu ældre ting, og til den anden side folkemindesamlerne, som koncentrerer sig om den åndelige arv, sagn og æventyr og alt sligt. Mens man tidligere specialiserede sig inden for et snævrere felt, møbler, byggeformer, tekstiler eller malerier for at nævne enkelte muligheder, kan en af de ny magistre måske vise en hidtil ukendt sammenhæng ved for eksempel at følge et bestemt motiv gennem de forskellige specialer.

– Hvorfor har De interesseret Dem særlig for malede møbler her i Sønderjylland?

– Ja, det var jo begyndelsen. Stort set er malernes navne ukendte i Danmark, men netop i Sønderjylland er det de samme malere, som har malet både verdsligt inventar og i kirkerne; men kirkemalerens navne finder man hernede i kirkeregnskaberne, og ved at sammenligne enkeltheder i maleteknikken kan man komme videre til, hvem der har malet møbler og rumdekorationer. Så gjorde arkitekt Flade fra Byhistorisk Forening i Åbenrå professor Axel Steensberg og overinspektør Holger Rasmussen opmærksomme på, at der burde gøres noget ved Jes Jessen. Man kunne tænke sig at lave en udstilling af hans arbejder i påsken 1967, hvis der var basis for sådan en udstilling, og da den lokale tradition kæder Jes Jessens navn sammen med to-fløjede, malede skabe, var emnet jo oplagt for mig. Men så gik det, som det så ofte går. Jeg fandt slet ikke det, jeg ledte efter, men noget helt andet.

Lad mig begynde med at sige, at det er første gang, at en maler af Jessens kategori bliver udsat for videnskabelig behandling. En maler i midaldralderen og renessancen var en maler, der efter evne dekorerede snart

Prædikestolen i Løjt kirke er fra 1551, og i 1787 malede Jes Jessen den op. Der er ikke tvivl om, at de meget præcist udførte vaser er malet af Jes Jessen, for han har signeret sit værk, ikke med et beskedent navnetræk i et hjørne, men stort og tydeligt med fuldt navn og dato i feltet nærmest opgangen til prædikestolen. Der står: Jes Lessen Mahler 1787 8/3.

døre, snart albertavler, og ind imellem malede han måske portrætter. Jes Jessen var måske den sidste af denne type. Han var født i Åbenrå 1743 og døde 1807. Hans far var også maler, han hed Peter Jessen, var født i Klixbøl, men fik borgerskab i Åbenrå 1739. Der er det morsomme ved sønnens teknik, at man kan spore visse vestfrisiske elementer i hans blomsterdekorationer. Jes Jessen var uddannet som håndværker, han har aldrig været på Akademiet, der var blevet åbnet i 1754, men han har haft et naturligt talent, det er der ikke tvivl om.

Jes Jessen har været med til at dekorere tolv kirker, deriblandt Løjt kirke; han har arbejdet på prædikestolen, har malet scener fra Det gamle og Det nye Testamente på pulpiturene, og kirkestolene har han forsynet med sine typiske blomsterbuketter.

– Ja, det er de buketter, som Eckersberg skal have malet – eller hjulpet til med at male.

Hanne Poulsen ler, en munter og aldeles uvidenskabelig latter: Ja, det ved jeg nok, at den folkelige tradition på stedet siger. At Jes Jessen hver dag vandrede ud til Løjt fulgt af sin lærling, og sammen malede de kirken og blomsterne. Der er bare det ved historien, at Eckersberg kun var tre år gammel, da Jessen malede i Løjt. Man siger også, at når Jessen malede et godt portræt, så havde Eckersberg hjulpet ham. Emil Hannover har i sin bog om Eckersberg givet en nøgtern vurdering af lærer-elevforholdet mellem de to. Eckersberg var lærling hos Jessen i to år, og han lærte kun

Et af de fundne skabe, hvis upræcist malede dekorationer røber, at Jes Jessen ikke kan have udført malerarbejdet.

den rent tekniske side af håndværket, alt det med at rive farver og den slags. Han forlod Jessen kort efter, at han var fyldt sytten år, og jeg tror nok, at Jessens pertentlighed og lidt, vi kan vist godt sige vanskelige, sindelag, var medvirkende til, at den unge tog af sted. Men den historie med blomsterbuketterne i Løjt kirke og Eckersberg er ikke den eneste myte, der er opstået.

De klassicistiske vaser med de kantede eller, som det korrekt hedder, knækkede hanke på prædikestolen i Løjt kirke ved vi med sikkerhed, at Jessen har malet. Han har signeret dem, som han satte signaturer på alle større kirkearbejder. Og senere ejere af skabe med samme dekoration har så ment, at Jessen også havde malet de vaser, de havde på dørfyldingerne.

Portræt af Johann Fr. Hansen, som var vejer og måler i Randers. Malet i 1797 af Jes Jessen. Modellens borgerlige beskæftigelse er antydnet med lodderne til den ene side, stang og tove fra kreaturvægten til den anden.

Nu er det lykkedes mig at registrere tolv skabe af denne type, næsten alle er lyst olivengrønne med mørke fyldinger, der er baggrund for en vase, der ligner dem fra kirken. Der er blot det ved det, at kirkens vaser er langt mere akkurat malede, og jeg tror ikke, at en meget nøjeregnende maler giver sig til at sjuske, fordi han maler et skab. Jeg tror heller ikke rigtig på en ubrudt mundtlig tradition om skabenes ophavsmand, for de malede møbler gik af mode hen imod 1850, og kun de bedste skabe over-

Portræt af fru Anne Margaretha Hansen, Randers. Billedet er malet i samme år som ægtefællens, og begge billeder er typiske for Jes Jessens teknik: Halvfigurbilleder, hvor manden ses skråt forfra fra hans højre side, hustruen tilsvarende fra hendes venstre, således at ophængningen kunne foretages på bekvem og passende måde. Begge portrætter ejes i dag af ægtefællernes tipoldebarn, fru Grete Kelstrup, præstegården i Everdrup på Sjælland.

levede med et eller flere lag overmalinger efter de skiftende moder. De fleste skabe, jeg har fundet, er blevet gjort rene siden 1940; de findes på egnen syd og vest for Åbenrå, og der er sikkert mange flere rundt om. Da ejerne af skabene fik de nye lag maling trukket af – og det er en dyr historie – kom disse upræcist malede vaser frem. Dem kædede man så sammen med navnet Jes Jessen og fabrikerede således en ny tradition. Jeg har altså

ikke fundet et eneste skab, som Jes Jessen har malet, men til gengæld har jeg overraskende konstateret, at der er blevet afdækket nogle alkovedøre, som Jessen med sikkerhed har malet – blomsterbuketterne er fuldstændig de samme som i Løjt kirke.

– De nævnte før Jes Jessens portrætter. Var han en dygtig portrætmaler?

– Han var ikke nogen dårlig maler. Hvis han syntes, det kneb med at få modellens karakter tilfredsstillende frem, bødede han på det ved at male for eksempel embedsinsignierne ved siden af. De fortæller os noget om den kulturhistoriske baggrund. Jessen malede ikke adelen som Jens Juel, men driftige borgere.

– Hvor mange af Jessens portrætter er så bevaret?

– Ja, det er jo det morsomme. Mens jeg kom hertil med forventning om at finde mange skabe, som Jessen havde dekoreret, måtte jeg erkende, at der ikke var nogen – jeg har i alle fald endnu ikke fundet dem. Men af portrætter, hvor håndbøgerne angav, at der eksisterede fem-seks stykker, har jeg fundet henved tredive.

– Det var ellers en forskel!

Hanne Poulsen nikker tilfreds: Ja, og der er sikkert flere endnu. Familien Jessen, Laimun, havde nogle af forfaderens malerier hængende, og på grund af en restaurering af deres ejendom er de portrætter for tiden udstillet på Åbenrå museum. Jeg fandt efterhånden ud af, at nogle af Jes Jessens modeller har sejlet på Kinakysten og der antagelig truffet to Randersbrødre, Rasmus og Hans Chr. Hansen, der har formidlet forbindelsen mellem maleren fra Åbenrå og deres hjemby. Foreløbig har jeg fundet otte portrætter i Randers. I Åbenrå har jeg omtrent tyve.

Jes Jessen har et bestemt skema, han følger: Alle portrætter er halvfigur-billeder, mændene er altid set skråt forfra fra deres højre side, og deres koner tilsvarende fra venstre.

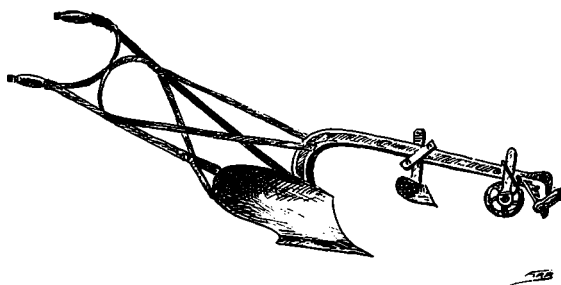
– Det har været et stort detektivarbejde?

– Ja, men resultatet har været uventet fint.

– Der er altså stof nok til en udstilling, selv om skabene skuffede?

– Ja, der er så meget materiale, at kataloget til udstillingen bliver til en hel bog. Og den har Historisk Samfund for Sønderjylland lovet at udgive.

Inger Bjørn Svendsen

Landboforeningen for Flensborg og omegn gennem hundrede år

Den 28. januar 1966 fejrede Landboforeningen for Flensborg og Omegn sit 100-års jubilæum ved en fest i Det tyske Hus i Flensborg. Professor, dr. phil. Troels Fink holdt festtal, der fik en usædvanlig form:

I København er der mange antikvariater, og jeg holder meget af at se på, hvad de har i vinduer og kasser. Engang fandt jeg et lille uanseligt hæfte med titlen »Slesvigske eventyr«. I samlingen var der ét, som passede særdeles godt til lejligheden i dag, og det vil jeg gerne læse for Dem:

»De snurrede og summede omkring Det tyske Hus i Flensborg, der var en trængsel og larm som på den sidste indkøbssøndag før jul. Konerne fra Holmen stak næserne sammen uden for det gamle kloster. Hvad kunne der da være på færde? »Das sind de olen Dänen. Sie wollen wieder aus und feiern«, sagde fru Ota på sit Flensborg-tysk.

Den ene store bil rullede frem efter den anden; ud trådte sønderjyske gårdejere med deres smukke fruer og hilste på venner og bekendte. En havde næppe sagt »Goddaw«, før han fik konstateret:

»Det er skidt' tider for vi bønder«.

»Da er det ellers et flot køretøj, du har«.

»Ja, det er noget æ tid fører med sig«.

Og når man så sig om, var det ikke så helt lidt, tiden havde ført med sig.

Men nu stod konernes øjne på stilke. For pludselig hævedes taget på Det tyske Hus på otte store ildsøjler, og murene blev gløende og gennemsigtige med et let rosa skær, og man så inde i salen formanden for Landboforeningen for Flensborg og Omegn Erik Paulsen parat til at modtage sine gæster. For der var hundredårsjubilæum på gården, og det skulle fejres som en rigtig familiefest. De små yngste børn var allerede stillet op, seks i tal, fine i tøjet og vandkæmmede var de alle, og de så så artige ud, så de næppe var til at kende. De havde mærkelige navne. Den ene hed »Got-

torp«, den anden »Sydangel«, den tredje »Sydtønder-Geest«, den fjerde »Husum«, – altså ligesom den præst, der ville have forældre til at gå regelmæssigt i kirke i fjorten år for at få børnene døbt. Nogle mente, det var en opkaldelse, men det var snak. Den femte var »Ejdersted«, den sjette og sidste blev kaldt »Den nordfrisiske«, han havde fået kælenavnet »Marsk« til forskel fra »Geest«. Han lignede ikke de andre af udseendet, nogle sagde, at han sådan var lidt udenoms, og var blevet adopteret, men det var bare noget, man sagde.

Børnenes øjne strålede, for nu kom deres store bror, ja, det var nu en halvbror; men de holdt så meget af ham. Han var af første ægteskab, havde længe været enebarn og var derfor meget forkælet, men god mod de små. Da gården blev delt, havde han fået den største og bedste bid; derfor måtte Erik Paulsen nu bruge mange kræfter på at rydde ny jord til de sidstfødte seks. Det var et træls arbejde, og helt ung var han ikke mere, men han kunne i al fald glæde sig ved, at det gik den store så godt. Han havde fået navnet »Vis herred«.

»Han ligner nu Laurids Nielsen fra Buskmose«, sagde madam Kepa.

»Buschmos«, sagde fru Ota. »Da wohnte doch Landrat von Uslar«.

»Ja, ham der kunne vise vand«, fortsatte en.

»Kan Laurids Nielsen også vise vand?« blev der spurgt.

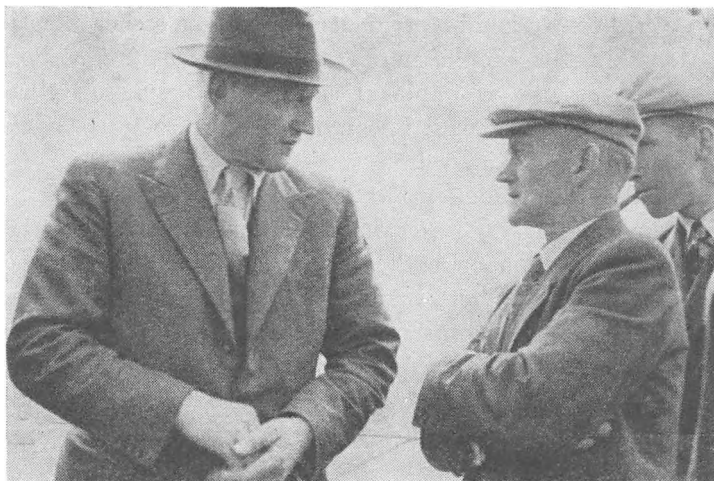
»Nej«, sagde fru Ota, »men der er nogen, der siger, at han synger så godt«.

Nu kom gæsterne ind ad døren, og der blev et begejstret gensyn; der var også fætre iblandt, men kun dem fra de nærmeste gårde; de fjernere måtte man se bort fra, for der skulle også være plads til alle forretningsforbindelserne, – og dem var der mange af.

Efterhånden fandt alle deres pladser langs salens vægge, og så klappede Erik Paulsen i hænderne for at få ørenlyd, så han kunne sige velkommen og gøre rede for programmet. De fleste var sultne, men de måtte pænt vente på maden, for Erik Paulsen havde bestemt sig til først at vise tableauer for sine gæster. Han ville vise, hvad man havde været optaget af på gården i tidligere tid.

Første billede var fra Borgerforeningens sal; man så Frederik VII og grevinde Danner og Flensborgs loyale borgere med fruer, alle i fineste skrud, og de dansede mazurka og polka og vals, så det fjedrende gulv gyngede under dem. Grevinden fik sig en ordentlig svingom. Det var en strålende fest. Men billedet forsvandt.

Det næste var dystert, hele salen var fyldt med senge; Borgerforeningen var indrettet som lazaret. Det var de sårede fra Sankelmark og Dybbøl, der her fandt pleje. Stille gik borgerfruer, der året før havde svunget sig i dansen, fra seng til seng og hjalp og lindrede, og den trofaste garver Plaetner var der med trøst og opmuntring.

Gårdejer Laur. Nielsen, »Buskmose«, formand for Vis Herreds Landboforening siden 1962, i samtale med gårdejer Erik Paulsen, Musbæk, der har været formand for Landboforeningen for Flensborg og Omegn i 21 år.

Mens billedet skiftede, hørte man et præjsisk militærorkester og taktfaste marschtrin, og så kom næste billede. Hos vinhandler Colding sad en lille klynge mænd, cand. pharm. Wiinsted, Aagaard, gårdejer Chr. Nielsen fra Vejbæk, gæstgiver Toft fra Flensborg, der havde en stabel bøger foran sig, teglværksejer Petersen fra Holdnæs og gårdejer Jessen, Valdemarstoft, og så var der kromanden og digteren Karsten Thomsen fra Frøslev. Navnene blev læst højt ved mødets begyndelse, »Wiinsted, Aagaard«, var det første.

»Aagaard« lød det fra konerne. »Was bedeutet »Aagaard?«

»Das ist Augard« sagde fru Ota.

»Augaard das war doch Friedrich Wilhelm Lübke sein Hof«.

»Ach Quatsch, das war doch erst viel später«.

Man kunne forstå, at herrerne var kommet sammen for at diskutere politik. Men situationen gav ingen mulighed for et politisk udspil; men tale om det hårde preussiske tryk, blandt andet at de bestående danske sognebiblioteker blev opløst, og så talte man om at danne en læseforening, men da der også blev foreslået at danne en dansk landboforening, fandt det begejstret tilslutning. Nu skulle der gøres noget, det så man på de beslutsomme ansigter, da mødet var forbi.

Det næste billede krævede stort scenskifte, så der blev lidt uro på scenen; de små kunne ikke rigtig sidde stille så længe, men så tog Laurids Nielsen Husum og Gottorp på skødet og Erik Paulsen tog sig af Geest og Marsk, og forklarede, hvilken stor dag det var, og at det var hundrede år siden, landboforeningen var blevet oprettet, og på gården havde man

altid været medlem af landboforeningen, og så var scenen klar til næste billede. På et skilt stod »Sophiesminde«, i baggrunden sås Flensborgs tårne i silhuet og på en stor grøn plakat stod »Nordslesvigsk Fællesdyrskue 1885«. Suffitterne var det mest lysegrønne projektorbelyste bøgeløv, man kan drømme om i januar måned.

»Das ist doch lieb«, sagde fru Hertie.

Heste og køer og får var stillet op, så det hele så ud som et rigtig dyrskue, og borgerne og bønder mødtes i skøn endrægtighed. Der blev holdt taler inde i salen, men det hørtes ud på pladsen. Den første var formanden for Landboforeningen for Flensborg og Omegn Chr. Nielsen. Denne gang havde man ikke sat landboforeningens eget røde og hvide skilt op, fortalte han; fordi det var fællesdyrskue havde man fået et nyt skilt, der i overensstemmelse med mødets hele karakter var holdt i håbets grønne farve.

Gustav Johannsen talte om de to brødre Angel og Dan og talte om træerne i Angel, der led under vinterkulden og gerne ville tilbage til den rigtige skov. Også redaktør Jens Jessen havde ordet og talte for »den gode sag«; gårdejer Skrumsager fra Københoved talte for den danske folkelighed i Nordslesvig og ønskede, at Flensborg engang måtte blive den største provinsby i Danmark.

Gendarmen med pikkelhuen gik rundt og skrev op, hvad der blev sagt.

Der var syvogtredive taler ialt, og ind imellem blev der sunget. »Der er et yndigt land« og »Vort Modersmål er dejligt« og »I vor barndom vi hørte kartovernes brag«.

Det var rigtig en dyrskuefest, og da de sønderjyske piger trådte frem, ville begejstringen ingen ende tage. Degn Toftes øjne strålede af faderstolthed, og fra forsamlingen lød det fra mange munde: »Godt, godt«.

»Wie sind doch die Dänen fromm«, hørte man uden fro fru Hertie sige.

»Na, wieso denn fromm«, lør det spidst fra fru Kepa.

»Ja, sie rufen ja: Gott, Gott«, svarede fru Hertie.

Men de andre rystede kun på hovedet af en sådan vankundighed.

Et pragtfuldt fyrværkeri afsluttede billedet, og sole og måner og raketter løftede sig ud af Det tyske Hus, så det kunne ses over hele Flensborg og på begge sider af fjorden.

Det næste billede viste en retssal. Dommer Aye havde forsædet, anklageren hed Prahl. Atten talere fra fællesdyrskuet var anklaget for at have overtrådt landets love ved at holde politiske taler ved en landbrugsfaglig sammenkomst. Der var indkaldt ti vidner.

»De har talt om håbets grønne farve«, sagde anklageren til Chr. Nielsen. »Hvad mente De med det?«

»Ja«, svarede Christian Nielsen, »han mente, at udstillerne mødte med

Chr. Nielsen, Vejlbæk, (1827–1896) gik stærkt ind for oprettelsen af Landboforeningen for Flensborg og Omegn. Han havde i 1857 af religiøse grunde taget sin afsked som lærer og købt en gård i Vejlbæk, Bov sogn. Senere flyttede han til Flensborg, hvor han købte et mejeri i Nystaden, og i 1891 oprettede han »Flensburger Volksbank«, hvis direktør han var til sin død. Han interesserede sig både for landbrugsfaglige, juridiske og national-folkelige forhold, og ved siden af sine vekslende erhverv fik han tid til i sin egenskab af Landboforeningens første og energiske formand at lede denne i næsten tredive år med klogskab og myndighed.

håbet om at få præmie, de fleste besøgende med håb om et par lærerige og glade dage, og alle med det håb, at landbruget og det almene vel må kunne fremmes ved disse sammenkomster«.

»Ved husundersøgelse hos Hans Lassen i Lysabild på Als har man fundet et brev fra Dem«, fortsatte anklageren, »hvor De forud for dyrskuet har skrevet: »om vi ikke havde den forpligtelse at vise os ved grænsen«, det må man opfatte som den grænse, De ønsker skal være Danmarks fremtidsgrænse«. »Ved grænse må man forstå landboforeningens grænse«, svarede Chr. Nielsen, »eftersom den flensborgske landboforening som den sydligste af de syv foreninger netop er en grænseforening«.

Politibetjent Brockhusen blev ført som vidne; han havde hørt Gustav Johannsen udbringe et leve for »vor konge og vort land«, men ingen anden havde hørt det, og vidnet blev usikker på sin hukommelse.

Musikdirektør Petersen indrømmede at have spillet skarpskytternes festmarch og mente nok, at publikum havde sunget med på ordene »I vor barndom vi hørte kartovernes brag«. Statsadvokaten spurgte, om det ikke var den sang, for hvilken seksten unge piger i Åbenrå året før var blevet idømt straf, fordi sangen blev betragtet som værende af ophidsende indhold. Spørgsmålet blev besvaret med et ja af advokat Bekker.

Anklageren krævede bøder på tredive Mark eller seks dages arrest for de fleste, og desuden at alle 7 landboforeninger blev opløst. Men domme-

ren var en fornuftig mand. Han frifandt dem alle, og landboforeningerne blev ikke opløst.

»Gott sei dank«, lød det fra en konerne, »sonst hätten wir heute das schöne Fest nicht gehabt«.

Billedet af den trange retssal forsvandt, og et nyt billede tonede frem. En flok unge og ældre landmænd, de fleste med lyse panamahatte, som moden bød det, flokkedes om en rund og glad mand med et lyst, kort og småkrøllet hår. Der var markvandring under ledelse af konsulent Hans Hansen. Man kunne se, han var en fortrolig bekendt af de fleste, og nu gennemgik han forsøgsresultater, men han fik også flettet et par ord ind om tiden, om den nationale kamp, og han citerede, hvad der nys var blevet sagt:

»Vi har liv til sang og kraft til kamp, vi har varme og begejstring. Vi har tro på vor folkestammes fremtid«.

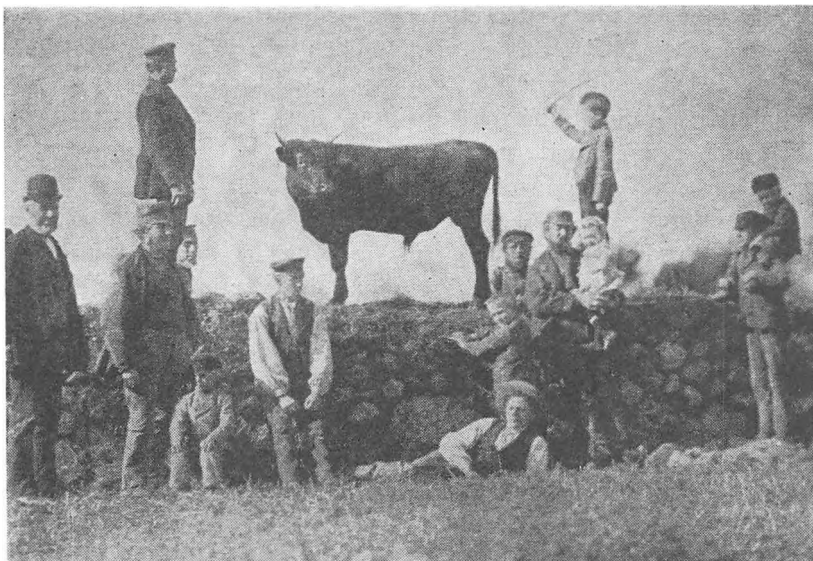
En del af Frøslev Syngeforenings medlemmer var i flokken, og de stemte i med sangen: »I sommersol og blæst, i vinter af nordvest« og særlig kraft blev der lagt i sangen, da man kom til linierne:

»Vi ved, at fjæld kan sprænges,
at stemmes kan en elv,
men aldrig kan et folk forgå,
der ikke vil det selv«.

Det var afslutningen på markvandringen, men mødedeltagerne blev sammen lidt endnu, for at nyde det dejlige milde sommereftermiddagssolskin. Da hørte man pludseligt nærved og også fjernere kirkeklokkerne gå. Der kom uro over forsamlingen. Hvad var det? Mobilisering, krig? Det blev hastigt opbrud og billedet svandt bort.

Det næste billede viste Frøslev kro den 13. november 1920. Væggene var smykket med de kendte afstemningsplakater fra den 10. februar og den 14. marts 1920. »Nu kalder Danmark på sine børn, farvel for evigt du tyske ørn«, var teksten på en af dem. »I tusindår var du Danmarks by, du barn af Danmark bliv dansk påny«, stod der på en anden, og der var også den plakat, hvor man så en lille dreng, der sagde: »Mor, tænk på mig«. Den var der også med tysk tekst: »Mutter, denk an mich«.

Men der var tænkt og stridt og stemt, afgørelsen var truffet, og grænsen draget, og nu kom man sammen for at finde en fremtidsvej for landboforeningen. Et var givet, at den gamle landboforening ville fortsætte i egnen omkring Flensborg. Der var allerede valgt en bestyrelse bestående af Jørgen Søgaard, Marcus Cordsen og Henning Jürgensen; nu skulle medlemmerne nordenfjords blive enige om, hvad de ville. En ny forening ville de oprette, og den gamle formand for den gamle forening Carsten Greger-

Det var en begivenhed, da bønderne i Frøslev i 1877 købte en tyr i England, og det ikke just imponerende dyr blev præsenteret på bydiget, står der i Landboforeningens festskrift »Landbovirke omkring Flensborg Fjord gennem 100 år« (hvorfra billederne til denne artikel er lånt). Det er kaffehandler Cortsen, Flensborg, gårdejer og kromand Karsten Thomsen, Frøslev, gårdejer Jens Otzen, Hatlund (i skjorteærmer), der sammen med Peter Thomsen oppe på diget udgør den mere officielle velkomstkomité.

sen blev den ny formand i den ny, og det var ham, der nu læste op, hvad han havde skrevet i protokollen:

»Da opgøret i den store verdenskrig førte til en afstemning i vor landsdel den 10. februar og den 14. marts 1920 og resulterede i en ny grænseføring gennem vor landboforenings område, måtte den nord for den nye grænse forblivende del søge tilslutning til en anden forening eller oprette en ny forening. Ved en generalforsamling afholdt i Frøslev den 13. november 1920 blev det besluttet at oprette en ny forening under navn af Visherred landboforening. På mødet blev det fremhævet, at den ny oprettede forening måtte betragtes som en broderforening til Landboforeningen for Flensborg og Omegn.

Idet jeg nu hermed afleverer nærværende protokol til »Landboforeningen for Flensborg og Omegn«s nyvalgte formand, gårdejer Jørgen Søgaard, Jaruplund, sker dette med ønsket om, at bogen til sene slægter må melde om mange gode møder med fremgang både på landøkonomisk som på kulturelt område for foreningens medlemmer.

Gid den nye grænse kun må være en bro, der kan passeres fra begge sider til fortsat fælles arbejde på mange områder.

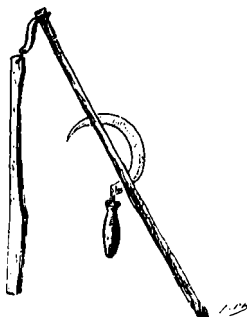
Held og lykke for Landboforeningen for Flensborg og Omegn!!!«

Der blev meget stille i salen efter disse ord, men så sagde Erik Paulsen: »Ja, grænsen som bro, det er mottoet for den fest, vi holder i aften«. Vis herred takkede skuespillerne for de smukke tableauer. »Om fire år skal vi have halvtreds års jubilæum ovre hos os, så kan I få chancen igen«, sagde han. De små sprang lettede rundt på gulvet, men det havde nu været helt morsomt at se billederne, syntes de.

Erik Paulsen erklærede så, at den officielle del af festen var forbi og forkyndte: »Nu skal vi have det glant«, og næppe havde han sagt disse ord, før ildsøjlerne blev slukket, taget sænkede sig og murene blev hverdags-smuskede. Fru Kepa havde været helt henrevet, men nu samlede hun mundvandet op med et dybt suk, fru Hertie var endnu lidt desorienteret, men fru Ota sagde »Schade, dass es vorbei, ich hätte gern das Tanzen gesehen. Die Dänen haben es immer so 'hyggelig'«. Der var absolut ikke mere at se, men nok at høre; for ud fra Det tyske Hus lød frisk latter og sum-mende larm til langt ud på natten. Det var en fest, som der længe blev talt om«.

Ja, sådan lød eventyret og nu er min tid gået, så jeg vil slutte med en hjertelig lykønskning til Landboforeningen for Flensborg og Omegn og til Vis herreds Landboforening i håbet om, at de stadig må have megen glæde af samarbejdet og fællesskabet.

Troels Fink

GRENZFRIEDENSHEFTE

Rektor ved Århus statsgymnasium Anders Feilberg Jørgensen skriver om de ideer, der ligger bag Grenzfriedensbund og udgivelsen af Grenzfriedenshefte og slutter med en omtale af sidste nummer.

Det er med glæde jeg efterkommer redaktionens anmodning om en omtale af »Grenzfriedenshefte« med særligt henblik på det sidst udkomne julenummer. Man kan for så vidt sige, at det er på tide det sker, al den stund kvartalstidsskriftet nu har eksisteret i godt en halv snes år og har bragt særdeles læseværdigt stof, hvortil kommer, at den kreds der udgiver det tegner nye og interessante træk i grænselandets atmosfære.

Baggrunden for denne tyske nyorientering er naturligvis den åndelige katastrofesituation efter det militære sammenbrud i 1945. Vesttysklands nabofolk følger med vågen kritik nynazistiske fænomener og relikter fra nazitidens mørke, og visselig giver en del fænomener i dagens Tyskland os skellig anledning dertil, men vi må ikke blive så ubillige, at vi overser tegnene på nyorientering mange steder, vi må tværtimod møde sådanne med en positiv holdning, også i egen interesse.

Kredsen omkring Grenzfriedensbund – Bund für deutsche Friedensarbeit im Grenzland (stiftet 1950) – er udtryk for en sådan nyorientering og selvbesindelse over for grænselandsproblemerne.

Fra dansk side blev den mødt med en del skepsis. Initiativtagerne og de ledende inden for organisationen var gamle og yngre socialdemokrater, altså folk der så anderledes på det nationale, end man var vant til hos den traditionelle tysk-nationalistiske modstander.

Grenzfriedensbund har hele tiden haft det dobbelte formål dels at gøre et folkeligt tysk arbejde med udpræget socialt sigte, dels at medvirke til en national afspænding og større gensidig forståelse.

I en del danske kredse misbilligede man Grenzfriedensbunds sociale arbejde, og man yndede at karakterisere de dansk-tyske møder, som organisationen tog initiativet til, som »Verbrüderung«.

Nu har klimaet i grænselandet jo lykkeligvis efterhånden ændret sig noget i retning af større tolerance og videre udsyn, også fra vor side, og heri har Grenzfriedensbund en ikke uvæsentlig andel. Jeg tænker med glæde tilbage på udbyttet af en række dansk-tyske møder nord og syd for grænsen startet i begyndelsen af halvtredserne, hvor man lærte at kende og udvekslede synspunkter, bl. a. med folk som Detlef Hansen, Jens Nydahl, Axel Henningsen og Grenzfriedensbunds nuværende formand overbibliotekar H. P. Johannsen. Der er på tysk side næsten ingen tradition for det for os selvfulgelige folkelige kulturarbejde, såvel hvad angår form som

indhold. Så meget mere interessant er det derfor at møde sådanne bestræbelser i Grenzfriedensbunds arbejde. Og vi danske har råd til at være åbne, til at give og modtage. Vi har råd til at samtale også med de tyskere, hvis livsgrundlag er et andet end vort, netop i respekt for de værdier, vi hver for sig lever på, ikke for at etablere nogen overfladisk og konventionel enighed, ej heller for at bagatellisere de forskelle, der er og altid vil være mellem os. Det er at håbe, at den anførte linje i Grenzfriedensbunds arbejde må trives og vokse, at det ikke må gå den som den enlige forårsbebuder fra 1909, pastor Schmidts »Friedensverein« som folkene i Grenzfriedensbund regner som forløber for deres virke. Der er foruden god vilje også solide kendsgerninger at bygge på i form af det alsidige oplysningsarbejde gennem årene såvel i kontaktmøderne som i tidsskriftet. Den foreløbige kulmination af oplysningsarbejdet er de to små »nabobøger« fra 1963 under dansk og tysk redaktion, den ene om danske forhold i vor tid, skrevet af danske sagkyndige og oversat til tysk, den anden om tilsvarende tyske kulturforhold af tyske forfattere og oversat til dansk.

Det sidste udkomne Grenzfriedenshefte indledes med nogle almengyldige og aktuelle tanker om dialogen, samtalen og slutter med en nekrolog over bibliotekar og dansk rådmand i Flensburg Frederik Mommsen og en omtale af Richard Schenck, finansminister i den første socialdemokratiske regering i landet Schleswig-Holstein, begge to fremtrædende personligheder i det grænsepolitiske arbejde.

Det bringer en række anmeldelser af nye danske og tyske bøger, indrammet af to udførlige bogfortegnelser over henholdsvis tysk og dansk litteratur, udkommet i 1965. Den tyske hidrører fra den årlige bogudstilling i Flensburg Stadtbücherei og spænder over et udvalg af skønlitteratur og forskellige faglitterære områder. Den danske giver en omtale af Flensburg danske Centralbiblioteks tilgang af romaner og noveller, altså et mere begrænset udsnit af litteraturen. Et interessant supplement til det litterære rundskue er en oversigtsartikel »Grenzland« und Küste in der Landesrundskue er en oversigtsartikel »Grenzland und Küste in der Landesschau der bildende Künstler 1965«, altså om malere og billedhuggere i delstaten og med ganske tankevækkende overvejelser om kunstens vilkår i et »af-sides« område, hvor der synes at være mangel på kunstgallerier, -handlere og -mæcener.

Et af hovedafsnittene udgøres af 3 diskussionsindlæg om kultursituationen i Tyskland »Bildungsnotstand oder nicht?« fra Flensburger Volkshochschule (aftenhøjskole). Af forfatterne er den ene kunstner, de to politikere, hvilket naturligvis præger deres redegørelser. Alle sætter de kunstens (kulturens) vilkår i sammenhæng med de aktuelle samfundsforhold og tidsstrømningerne. Kunstneren ser tingene overvejende fra den idemæssige side, han er den mest »tyske«, filosofisk og vidt svævende, men samtidig

Biblioteksdirektor, Dr. H. P. Johannsen, der er født i Tinglev, men nu har hjemme i Flensborg, er en udpræget slesviger. Han har gjort et stort arbejde for at fremme den dansk-tyske forståelse. Således har han været en af drivkræfterne bag de dansk-tyske dage, han har arrangeret dansk-tyske bogudstillinger, og det var Dr. Johannsen, der var initiativtageren til det tysk-danske lærerstævne i Flensborg i efteråret 1964. Han er en stor kender af dansk litteratur, og det var ham, der fik ideen til de to bøger, der udkom i 1963: »Tyskland, vor nabo mod syd« og »Dänemark, unser Nachbar im Norden«. At han i disse værker kun står beskedent anført som sekretær for redaktionsudvalget, er karakteristisk for hele hans virke.

med størst perspektiv over sin appel, ikke til »staten«, men til folk selv, til kunstnerne, til pressen. De to politikere henviser som »praktikere« til, hvad det offentlige har gjort og er parat til at gøre. Den ene af dem, bystaten Bremens overhovede Willy Dehnkamp, koncentrerer sig om kravene til uddannelsessamfundet, herunder den højere skoles demokratisering. Alt i alt er det som at kigge ind ad vore »egne vinneverrer«, dog at nazikatastrofen og »wirtschaftswunder« jo er specielle tyske faktorer.

Også de to artikler, »Die Aufgabe des Künstlers« af Peter Kleinschmidt og »Kunst und Volk in Dänemark« af Erik Aalbæk Jensen giver udtryk for beslægtede problemstillinger. Den sidste beskæftiger sig især med »Rindalismen«, kulturkløften, den for mange forbløffende afstand mellem den moderne kunst i alle dens udtryksformer og »folket«, i forbindelse med ophidselsen over bevillingerne fra Statens Kunstfond, et fænomen der dog næppe har sit sidestykke i Tyskland, hvor i hvert fald billedkunsten formodentlig ikke i samme omfang er ved at »komme ud til folket«.

Alt i alt giver stoffet i disse mange artikler rig lejlighed til værdifulde iagttagelser og overvejelser med hensyn til ligheder og forskelle i de to nabofolks kultursituation.

Til slut gør jeg opmærksom på tre nye publikationer, også omtalt i dette hefte, af stor interesse for læsere og dyrkere af lokalhistorien. De er alle fremkaldt af Christian Albrecht – universitetets 300-års jubilæum sidste år og samler sig om Gottorp slots og Kiel slots historie. Det sidste er nu helt forsvundet, men kan studeres i Carl-Heinrich Seebachs store arkitek-

turhistorie. Gottorp slot er behandlet i en mindre bog af Ernst Schlee, direktør for det slesvig-holstenske landsmuseum, som jo har til huse i slottet og forhåbentlig besøges af mange danske. Til belysning af Gottorp som kulturcentrum i dets glanstid i det 17. årh. under hertugerne Frederik III og Christian Albrecht arrangerede direktør Schlee en fremragende udstilling på slottet, også i anledning af Kiel universitetets jubilæum. Den righoldige og alsidige udstilling er nu sluttet, men et omfattende katalog (til kun 10 D.M.) fortæller om de udstillede skatte og giver dermed et levende billede af en lille, men intensiv og omfattende aktivitet på kunstneriske og videnskabelige områder udgående fra Gottorp-hoffet ved det 17. århundredes midte.

Anders Feilberg Jørgensen

Et rimbrev fra Frisland til Dybbøl præstegård i året 1819

»Digterinden Anna«, hvis letflydende vers læsere af Sønderjysk Månedsskrift før har læst (1964, side 10), skrev som nygift et muntret rimbrev til sin bror, og pastor em., dr. theol. Jens Holdt, Askov, gengiver og kommenterer digtet.

Nedenstående rimbrev er skrevet af den kendte sønderjyske »digterinde Anna«, Anna Christiane Lautrup, født i Åbenrå 1794 som datter af pastor Johann Christian Lautrup og Anna Bonnichdatter, præst i Brede 1797–1845. Hun blev gift 1. i 1819 med pastor Jørgen Simon Jessen fra Vedsted, præst i Dagebøl 1818, Visby 1822, Vedsted 1834–42, 2. 1844 med gårdejer Lorenz Ludvigsen i Brede sogn. Hun er død i Tinglev 1884, hvor hendes gravsten endnu står på hendes grav. Brevet, hvis formentlige koncept her er benyttet, er stilet til fætteren pastor Bonnich Andreasen Bonnichsen fra Tinglev, præst i Vedsted 1810, Dybbøl 1817, Hejls 1838–49. Den nygifte præstekone har åbenbart ikke fundet sig alt for godt tilpas i det frisiske marskland. Hun længtes hjem og til den venligere østkyst, hvor hun formentlig har tilbragt glade ungdomsdage både i Vedsted og Dybbøl smukke præstegårde, det sidste sted måske som forberedelse til selv at styre en præstegård. Og nu sender hun så sin hjertens tak for den tilsendte kasse æbler fra Dybbøl til det frugtfattige Dagebøl – i mindet om den glade bryllupsfest i familiens kreds sidst i Brede.

At hun med lethed evnede rimets og fortællingens ædle kunst, turde fremgå af nærværende lille familiære passiar. Se i øvrigt hendes digtsamling »Markblomster« (1852), af hvilken også et antal er optaget i »Den blå Sangbog«. – Brevet åbenbarer også hendes nationaldanske indstilling fra

Min kiere Broder, ofte har jeg hørt
At Riim har mangt et stenhaardt
Thi smiler mig et venligt Haab imøde,
Det faste Haab som giver Mod og Roig
Ved dem at røre Hiertet i dit Bryst;
Som hører til de Gode, ømme Bløde.
Min Taushed vist har krænket dig min Ven,
O, tør jeg saadan kalde dig igjen?
Tilgiv min Synd – jeg det at haabe
Jeg ikke lidet kunde nævne her
Til min Undskyldning, – dog min
Det være nok, naar jeg Forbedring
lover.
Broder kier,
Det være nok, naar jeg Forbedring
lover.

ungdommen af. I fyrrerne skrev hun digte til Skamlingsbanke-møderne i »Dannevirke«. Navnene i Dybbøl-familien, forældre og børn, er venligst identificerede af lærer Jes M. Holdt, en slægtning.

Min kiere Broder, ofte har jeg hørt,
At Riim har mangt et stenhaardt
Hierte rørt,
Thi smiler mig et venligt Haab imøde,
Det faste Haab, som giver Mod og
Trøst
Ved dem at røre Hiertet i dit Bryst,
Som hører til de Gode, ømme Bløde.

Min Tavshed vist har krænket dig,
min Ven.
O, tør jeg saadan kalde dig igjen?
Tilgiv min Synd – jeg det at haabe
vover.
Jeg ikke lidet kunde nævne her
Til min Undskyldning, – dog min
Broder kier,
Det være nok, naar jeg Forbedring
lover.

Modtag i gunstigt Lune da mit Brev,
Det første, som jeg dig fra Marsken
skrev,
Hvor man har store Øxen, Giæs og
Hvede,
Dog Magert ogsaa der kan finde sig,
Som Brevet her kan bedst beviise dig,
Der vist nok ei kan tælles blandt de
Fede.

Min mand og jeg kan godt paa Kligget
staae.
Thi viid, her holdes det for Kunst at
gaae!
Men Fedt og Klumper vi dog ikke
spiser,
Ei heller drikke vi af græsgrønt Vand,
Der mudres op af Koe og Gaas og
And –
Du seer, min Broder, vi er ikke Friser!

Nei, dansk er vores Hierte og vor
Aand.
Til Gesten knytter os et venligt Baand.
Vort Modersmaal vi holde høyt i Ære.
Selv fæle Plattydsk, tænk dog! –
gyldent er
Mod Kragemaalet, som man taler her.
Som Pokker maae forstaae og
Tosser lære!

Dog hvor man tumles hen paa Jord,
Til Øst, til Vest, til Syd, til kolde
Nord,
Et nøysomt Hierte finder mangan
Glæde.

Vi leve saa fornøiede, saa fro,
Som her paa Jordens Kreds kan
findes to.
Vor Bolig synes os et Herresæde.

Vor lille Stue er saa tæt, saa luun,
Den Sorte varm, og Dynen fyldt med
Duun.

Naar Vinden hyler fælt og
Bølgen skummer,
Vi søge Skiul i Ovnens varme Krog,
Vi sye, vi spinde, læse morsom Bog
Og drømme os hen i den blide
Sommer. –

Saa tale vi om vore Elskte hist,
Og glemme ikke Eder, det er vist!
Jeg drømmer mig hen til det kiere
Brede,
Og glæder mig, saa det har Fynd
og Klem,
Til Reisen, som vi snart vil giøre hjem,
Og har i Tanken alt parat og rede.

Til Dyppel staaer vor Længsel
og vor Hu,
Dog tænke vi derpaa, skjønt ei
med Gru,
Dog med et Suk, at man maae
giennemvandre
Det hele brede Danmarks Land
Fra Vesterhavets Bred til
Østerhavets Strand,
før man kan see og tale med hverandre.

Ak, naar vil Skæbnen samle os igien!
Vist mangan Uge først maa ile hen,
Før jeg kan atter fuld af Glæde favne
Min anden Moder, som ei glemmes kan,
Dig, din Andrea, Rikke, Dresemænd,
Den ubekjendte Glut og Faders Navne.

Naar barske Vinter er tilbagelagt,
og Vaaren smiler i sin friske Pragt,
Da er vort Haab, hvorpaa vi
glade bygge:
At giæste vore elskte Venner hist,
Hvor Nattergalen synger glad
paa Qvist,
Og ranke Linde breder qvægsom
Skygge.

Hvor hulde Blomster staae
i herlig Flor
Og hvor de runde, røde Æbler groer,
Som kom herhid, men – tro
kun ei, tilbage.
Kun Tak vi Eder sende kan igien!
Til Dyppel iler tit vor Tanke hen,
Naar de ved Aftenstid saa
herligt smage.

Dageb. i Nov 1819.

Jens Holdt

Sønderjysk historieforskning 1966

I dagene fra den 10. til den 21. januar 1966 deltog tyve historiestuderende under bibliotekslektor Lorenz Rerups ledelse i »Sønderjysk kursus for historiestuderende« i Flensborg.

For mange af deltagerne, især de københavnske, var dette kursus det første møde med de forskere, der i dag arbejder med landsdelens historie, og stud. mag. Claus Bjørn, Glostrup, fortæller her om det store udbytte, han fik af det vel tilrettelagte kursus.

Dersom en og anden af de tyve historiestuderende – tretten fra Københavns Universitet og syv fra Århus Universitet –, som rejste til Flensborg i dagene fra den 10. januar til den 21. januar for at deltage i det kursus, som Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig og Historisk Samfund for Sønderjylland arrangerede med bibliotekslektor Lorenz Rerup som leder, havde den forhåndsindstilling, at sønderjysk historie var ensidig lokalforskning, ofte måske endog af svingende kvalitet, og ihvertfald kun af yderst begrænset interesse for vordende cand. mag.'er og mag. art.'er, så bragte allerede den første dag på kurset en klar og nøgtern redegørelse for den kurs, på hvilken det bedste af vore dages sønderjysk historie befinder sig.

I sit foredrag »Sønderjysk lokalhistorie og dansk rigshistorie« placerede generalkonsul, professor, dr. phil. Troels Fink lokalhistorien – især naturligvis den sønderjyske – i forhold til rigshistorien. De to former for historieforskning må kunne drage nytte af hinanden og som lokalhistorien først får perspektiv, når den sættes i forbindelse med hele samfundets, hele folkets historie, således henter rigshistorien på mange felter sit grundlag i lokalhistorikerens arbejder. Denne linie, som professor Fink på kursets første dag ridsede op, kunne stå som en slags programerklæring for de 21 foredrag eller forelæsninger, som opholdet i Flensborg bød på. Til stadighed med opmærksomheden rettet også nord for Kongeåen eller syd for Ejderen spændte kurset i tid fra Hedeby's grundlæggelse til januar 1966 og i emnevalg fra eftersporingen af jesuittiske træk i den kristelige bønnebogslitteratur til statistiske undersøgelser af julehandelen i Flensborg.

En kort gennemgang af de behandlede emner må kronologisk begynde med bibliotekar Poul Kürsteins redegørelse for Hedebyforskningen. Beskedent formuleret som »Hedeby-litteratur« gav bibliotekar Kürstein en god indføring i diskussionen mellem Vilh. la Cour og Herbert Jankuhn og lokkede flere af deltagerne ud i en livlig metodisk diskussion om nogle af de omtvistede Hedeby- og Dannevirkeproblemer. Derpå godt 800 år frem til pastor Urban Schrøders foredrag »Nogle træk af luthersk katolicisme på slesvigsk grund i 17. og 18. århundrede«, et foredrag, der fremlagde overraskende og interessant materiale om umiskendelige katolske træk i troslivet langt op i 1700-tallet. Om pietismen i Sønderjylland og særlig om superintendenten J. C. Conradi berettede pastor H. F. Petersen. Umiddel-

bart i tilslutning hertil fik han overrakt Chr. Paulsen-medaljen. »Helstatens krise i 1807« var et af de foredrag, der af deltagerne, med professor Finks »Fem foredrag om dansk udenrigspolitik efter 1864« in mente, var imødeset med størst interesse, en forventning, der ikke blev skuffet. De indviklede tråde i det udenrigspolitiske spil blev overlegent redet ud, og deltagerne fik et storladent vue over den dansk-norske helstats stilling helt tilbage fra 1658. Også seminarielektor G. Japsen havde det dansk-norske monarki fra tiden før 1814 som udgangspunkt for sit fortættede og koncise bidrag, »Helstatspatriotisme og nationalfølelse«, der gav hertugdømmernes økonomiske forhold og erhvervsstruktur en betydningsfuld plads i første halvdel af 1800-tallet.

»Der er næppe nogen side i Sønderjyllands kulturelle historie, som i den grad har været genstand for litterær behandling som det kirkelige liv gennem tiderne«, hedder det i Troels Finks og Johan Hvidtfeldts »Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie«, og med docent, dr. theol. A. Pontoppidan-Thyssens forelæsning om »Forholdet mellem kirkelige og nationale strømninger i Slesvig-Holsten 1817–50« er ialt tre sider af slesvigsk kirkehistorie blevet behandlet. Den centrale skikkelse i redegørelsen var Claus Harms – på mange måder en parallelskikkelse til Grundtvig – og dr. Pontoppidan-Thyssen gennemgik derpå den vækkelse, der fulgte på hans virke i St. Nicolai i Kiel. En anden fængslende personlighed i 1800-tallets sønderjyske historie er Laurids Skau. Seminarielektor H. V. Gregersen føjede nye træk til hans fysiognomi, både den politiske og, ikke mindre spændende, den karaktermæssige. Chr. VIII's åbne brev af 8. juli 1846 blev sat i en helt ny sammenhæng i universitetslektor H. P. Clausens gennemgang af de udenrigspolitiske forudsætninger for brevet udstedelse. I forrygende tempo ilede man fra St. Pedersborg over Wien til Paris og London. At tilhørerne undervejs blev præsenteret for en så »aktuel« figur som en hemmelig agent, gjorde naturligvis ikke dette foredrag mindre interessant.

»Højskolen og Sønderjylland 1864–1914« var emnet for fhv. højskoleforstander Hans Lunds foredrag. Det var ikke mindst den betydning, den danske folkehøjskole fik for det unge slægtled, der efter 1900 rykkede frem i den nationale kamp, kursusdeltagerne ved denne lejlighed fik belyst. De fleste københavnske deltagere havde i forvejen et ret godt kendskab til historikeren A. D. Jørgensen, således at Lorenz Rerups emne, »A. D. Jørgensens historiesyn« i vid udstrækning blev behandlet i samtaleform mellem foredragsholderen og deltagerne. Netop på A. D. Jørgensen er det så utroligt fristende at sætte etiketter, »1864«, »romantiker«, »profet« osv. Jeg tror, det lykkedes af og til virkelig at komme bag denne facade, som ikke mindst hans egen »En Redegørelse« har været med til at skabe.

Den sidste aften var deltagerne indbudt til at overvære rigsarkivar, dr.

Fra besøget på Jaruplund højskole. Arkivar-vikar på landsarkivet stud. mag. Erik Strange Pedersen diskuterer højskolens bogudvalg med tre kursusedtagere, stud. mag. Anders Lindstrøm og stud. mag. Erik Lund, som kom fra Århus, og stud. mag. Niels Lindow fra København.

phil. Johan Hvidtfeldts foredrag i Flensborg Folkeuniversitet, »Erik Scavenius – en dansk statsmand mellem to verdenskrige«. Især vedrørende Scavenius' indsats under 1. verdenskrig fremdrog rigsarkivaren nye træk, der ikke kunne andet end mane til respekt for en enestående kunstner – eller måske er virtuos mere dækkende – i det diplomatiske spil. Nazismens forhold til historievidenskaben blev nøgternt og klart lagt frem af professor, dr. phil. Hans J. v. d. Ohe, et indlæg, der bragte mange spørgsmål fra kursusedtagernes side. I tre foredrag redegjorde Lorenz Rerup for »Sydslesvig efter 1945« og professor Fink rundede disse foredrag af med en oversigt over den aktuelle situation. Netop fordi så stor en del af deltagerne var uden forkundskaber på dette felt, var det af stor værdi, at det blev behandlet så afbalanceret og kritisk, som det var tilfældet fra begge foredragsholderes side. Det er indlysende, at spørgelysten her slet ikke kunne tilfredsstilles af tidsmæssige grunde.

Ligeledes om ganske moderne problemer handlede professor, dr. Karl Weigands foredrag, »Die Ausstrahlung Flensburgs auf sein Hinterland vor dem ersten Weltkrieg und in der Gegenwart«. Tyngdepunktet lå så afgjort i en række instruktive oplandsundersøgelser, der til fulde bekræftede prof. Weigands pessimistiske vurdering af Flensborgs muligheder.

Under besøget på Landsarkivet i Åbenrå gav arkivar Hans H. Worsøe

de studerende en indføring i personalhistorisk arbejde, og landsarkivar Peter Kr. Iversens foredrag »Folkeligt historisk arbejde« berørte påny forholdet mellem rigs- og lokalhistorien, mellem professionel og amatør. Landsarkivaren advarede de vordende historikere mod at glemme den udadventede side af arbejdet og nævnte en række eksempler fra Sønderjylland, hvor videnskabsmænd og lægfolk havde haft et udbytterigt samarbejde.

Foruden de her nævnte foredrag rummede kurset besøg på tre arkiver, Landesarchiv Schleswig-Holstein på Gottorp, Landsarkivet i Åbenrå og det nye Stadtarchiv, Flensborg. Det var interessant at sammenligne de forskellige arkivformer – arkivet i historiske omgivelser, den ældre arkivbygning med pakker og bøger i stabler på gulvene og i trapperummene, og endelig det tip-top moderne, indrettet i en nybygget administrationsskyskraber med luft mellem de endnu sparsomt besatte reoler. Endelig aflagde deltagerne besøg på Flensborg Museum.

Næsten hver aften var der hertil føjet arrangementer af kulturel eller selskabelig art, og på trods af kulde og blæst var de studerende under bibliotekar Kürsteins ledelse på byvandring i Slesvig samt på en heldags-ekskursion, der førte over Husum til Frederiksstad og tilbage ad Trene-dalen gennem Dannevirke til Jaruplund højskole, hvor forstander Bøgh Andersen var vært.

Til indledning nævnte jeg, at der gennem kurset som en rød tråd gik en fornemmelse af et videre perspektiv udover det rent lokale. Et fælles præg var ligeledes den høje videnskabelige kvalitet i foredragene, af hvilke flere bragte helt nye synspunkter frem. Endelig var det deltagerens indtryk, at der i Sønderjylland – uden et universitet – er et klima på det historiske felt, der inspirerer til forskning og vel og mærke en forskning, der aldrig glemmer kontakten udadtil.

Jeg vil gerne på de københavnske deltagers vegne takke Historisk Samfund for Sønderjylland og Det danske Centralbibliotek i Flensborg for dette vellykkede kursus, og samtidig vil jeg gerne specielt sige bibliotekslektor Lorenz Rerup tak for den helt fremragende måde, han forstod at gennemføre vort ophold i Flensborg på.

Claus Bjørn.

OM ERIK SCAVENIUS

Det i Claus Bjørns udmærkede referat omtalte foredrag om Erik Scavenius har givet anledning til en imødegåelse af Jacob Kronika i »Flensborg Avis« den 4. februar, og i forbindelse hermed er fremkommet læserbreve, som dels giver tilslutning til Kronika, dels imødegår ham.

Debattens kernepunkt, om Scavenius var patriot eller ikke, skal ikke

kommenteres her. Uden at have hørt foredraget tør man vel formode, at rigsarkivar Hvidtfeldt i sin for en historiker ærlige stræben efter at gøre ret og skel kan have efterladt et indtryk af en placering af Scavenius, som det vil falde vanskeligt for mange at godtage.

Iflg. ovenstående referat henviser prædikaterne »enestående kunstner ... virtuos ... i det diplomatiske spil« til S.s virke under 1. verdenskrig. Derfor falder de alligevel for brystet, for selv om man kunne se bort fra, at S. i dansk politik var en enestående type på en arrogant junker (der f. eks. kunne afslutte en politisk tale med: »Så har jeg ikke mere, som almuen kan fatte«), og selv om han uden al tvivl var en særdeles dygtig fagdiplomat, må det dog til syvende og sidst være hans indsats som statsmand, der skal bedømmes.

Alt tyder på, at Scavenius i 2. verdenskrig byggede sin politik på en forventet tysk sejr. Når bl. a. bydrengen, postbudet og læreren troede det modsatte, var dette standpunkt i lang tid mere baseret på følelser og ønsker end på realiteter. Scavenius gik meget vidt i sin eftergivenhedspolitik over for besættelsesmagten, og det var i hvert fald ikke hans fortjeneste, at der endelig blev sagt nej, og at Danmark ikke i 1945 fik en status som fjendtligt besat område blandt de allierede.

Det må derfor være tilladt at stille modsætningen mellem en diplomats evne til at klare dagen og vejen op mod en statsmands evner til at vurdere en politik på langt sigt og indrette sig derefter.

Scavenius har aldrig spillet en Quislings rolle, men ved en sammenligning med politikere under andre himmelstrøg, der ikke som han havde en officiel parlamentarisk rygdækning, og som efter krigen led dødsstraf, kan der kun blive tale om en forskel i nuancer. Han vil i dansk historie blive mindet med mere end en fodnote, men hans navn vil sikkert blive stående som symbol på en politik, som det danske folk som helhed fandt uforenelig med national værdighed, og med hans indsats under 2. verdenskrig in mente vil det nok falde vanskeligt at få ham placeret i rækken af vore store statsmænd.

Chr. Stenz

Af Alslev gamle skolekrønike

At der også tidligere, lige så vel som i vore dage, har været skolestridigheder og uoverensstemmelser mellem lærere og de lokale myndigheder, findes der bevis for i en gammel skolekrønike i Alslev, Hjordkær sogn.

Det hedder heri bl. a.:

Indtil 1841 havde lærerens løn, foruden afbenyttelse af skolelandet, bestået i naturalier, leveret af distriktets beboere.

Blandt disse naturalier var også 3 tdr. rug og 20 læs tørv. I nævnte år

blev bestemmelsen herom, ved reskript fra den kongl. regering i Gottorp, ændret derhen, at det pålagdes distriktet nu at levere 5 tdr. rug og 20.000 tørv. Følgen heraf blev, at distriktet først nægtede at udrede tillægget og derpå, i h. t. skoleinteressenternes ansøgning af 16/12 1841 til det kongl. amtshus i Åbenrå, forsøgte at formindske skolelandet så meget, at der kun kunne holdes to køer.

Svaret herpå gengives in extenso i den gamle krønike, som følger:

Efter skolemester Schmidts anmeldelse have Alslev skoleinteressenter vægret sig ved at levere de ved reskript af den kongl. regering d. d. Gottorff 23. marts 1841 Alslev skole tillagte tørv, hvorfor herved bekendtgøres skoleforstanderne, at de have at sørge for, at disse tørv inden 14 dage leveres til skolelæreren og dersom nogle af interessenterne skulle vægre sig at levere deres bidrag, da at anmelde deres navn til os, hvorefter enhver af dem vil blive straffet med 4 rdlr. mulkt til sognets fattigkasse og dersom det skulle være tilfældet, at en eller anden skulde vise sig genstridig ved ruglevering, som den skal til næste april, have skoleforstanderne straks efter leveringstid at melde de genstridiges navne, hvorefter enhver vil have at betale 8 rdlr. til amtet, foruden hvad ellers vil følge. –

Apenrade i Kongl. Kirkevisitatorium, den 5. januar 1842.

C. Stemann. Rehhoff.

Til skoleforstanderne for Alslev skole ved hr. pastor Prehn, Bjolderup.

Hvorledes dette pålæg har virket, siger krøniken intet om; men senere hedder det:

I året 1859 forhøjedes skolelønnen fra 48 til 90 rdlr., hvilket igen havde mange ubehageligheder fra kommunens side tilføje for læreren, så han endog måtte se sig anonymt sværtet i avisen. I sin overraskelse gik Schmidt til en nabo med bladet for at vise ham, hvad der blev skrevet om en lærer; men han kom bedrøvet hjem igen, efter at man havde gjort ham opmærksom på, at det gjaldt ham selv.

Og så skal han have haft flere ubehageligheder angående skolejordens bearbejdelse: »men jeg er ej kommen efter den egentlige sammenhæng«, slutter kronikøren.

Herefter står, på tysk, skrevet af hans efterfølger H. C. Sørensen, der blev lærer ved skolen den 2/7 1867: »Årsagen til sværtningen i avisen var mere den, at lærer Schmidt var ufornuftig streng, så forældrene næsten måtte frygte, at børnene ikke kom hjem fra skolen med hele lemmer«.

I 1867 nægtede Schmidt at aflægge troskabseden til den preussiske konge og blev derfor suspenderet.

Hvis den gamle kronik er troværdig, har Schmidt dog, trods alle sine genvordigheder, holdt skansen ved Alslev skole i samfulde 30 år, nemlig fra 1837 til 1867.

Chr. Bøgh

**Andels-
Svineslagteriet
i Kolding**

Grundlagt 1888

**Grænselandets liv
grænselandets sang**

møder De i
Tydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

**Haslev
GYMNASIUM**

Kostskole for drenge

6. og 7. hovedskoleklasse,
realafdeling og gymnasium.

Alle oplysninger ved henv. til
Peter Kæstel, rektor, Haslev

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

Paul Thomsen

Krusaa

Kolonial, spirituosa, køkkenud-
styr, trikotage, herreekvipering

**Besøg
landsdelens
museer**

Strik til hele familien

... men husk det skal være

mølægte

**Sønderborg
GARN**

Windfeld-Hansens

Bomuldsspinderi A/S

VEJLE

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50

Ladelund

Landbrugs og Mælkeriskole

Brørup station

**Sønderjyllands
Kreditforening**

Haderslev

**Sønderjysk
Tæppefabrik**

A. R. Kjærby A-S
Højer

Graasten Bank A/S

GRAASTEN

A/S Sønderjysk Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

Restaurant **Grænsen**

C. Heiselberg
Krusaa

Hejmdals

BOGTRYKKER!
AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største dagblad

A. Nielsen & Co. A/S

Nykøbing Falster

A-S Faxe Kalkbrud

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Minerva 7500

Jordbrugskalk

90% kulsur kalk i varen, som den leveres, 100% passerer 3 mm sigte

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største blad

Nykøbing F.

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

Graasten Andelsslagteri

Aktieselskabet

Varde Bank

Filialer og kontorer
over hele Sydvestjylland

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

Windfeld-Hansens

Bomuldsspinderi ^{A/S}

VEJLE

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM ^{1/5} • VOJENS

Sønderjysk Månedsskrifts adresse: H. P. Hanssensvej 9, Haderslev. Redaktørernes adresser: Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder. Viceskoleinspektør Chr. Stenz, Tøndervej 173, Åbenrå. Cand. polit. Inger Bjørn Svensson, H. P. Hanssensvej 9, Haderslev. Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder.